

РОЛЬ СОЦІАЛЬНОГО ВІДСТОРОНЕННЯ ТА ВІДКИНЕННЯ У ПАТОГЕНЕЗІ СОЦІАЛЬНОГО ТРИВОЖНОГО РОЗЛАДУ: ОГЛЯД ЗАКОРДОННОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Аврамчук Олександр

Український Католицький Університет,
м. Львів, Україна

avramchuk.md@ucu.edu.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8512-7817>

Мета: теоретично проаналізувати роль соціального відсторонення та відкинення у патогенезі соціального тривожного розладу як модифікуючих факторів вразливості.

Методи. Пошук попередніх досліджень здійснювався за допомогою сервісів PubMed, Web-of-Science та Research Gate за наступними критеріями: дослідження стосувалися осіб, які мали встановлений діагноз соціальний тривожний розлад або належали до субклінічної групи; була проведена первинна оцінка чи аналіз впливу соціального відсторонення та відкинення; фокусом уваги досліджень соціальна фобія та/чи соціальне відсторонення/відкинення.

Результати. Опрацьовуючи дану проблематику було проаналізовано понад 214 наукових статей, з яких переважна частина опубліковані після 2017 року. У відповідності до критеріїв було обрано 30 статей. За результатами аналізу даних встановлено, що засвоєння соціального травматичного досвіду та підвищений рівень нейротизму сприяють формуванню непродуктивних когнітивних стратегій оцінювання («передбачення катастрофи») соціальних ситуацій й себе в них та відповідних їх змісту поведінкових стратегій уникнення через страх соціального відкинення, що безпосередньо знижує соціальну ефективність особи. Недостатня усвідомленість власних емоцій та викривлені переконання навколо них, стимулюючи уникнення й соціальне відсторонення як запобіжний засіб, обумовлюють високі показники соціальної тривожності, посилюють сприйняття соціальної загрози й зменшують сприйняття контролю над нею, та як наслідок актуалізують патерни травматичного досвіду, який особа намагалася уникнути. Опанування суб'єктивного емоційного досвіду за умов обмежених ресурсів життєвих обставин (як пандемія, проблемні стосунки, тривала ситуація невизначеності тощо) підсилюють вразливість до соціального тривожного розладу як непродуктивної копінг стратегії.

Висновки. Уникнення емоційного досвіду та підтримання не коригуючого досвіду стосунків через страх бути відкинутим може закріплювати дисфункційний цикл когнітивних переконань щодо себе й світу у патогенезі соціальної фобії й знаходити свій прояв у соціальній відстороненості.

Ключові слова: уникаюча поведінка, соціальна травма, ранні дисфункційні схеми, стигма, COVID-19.

Oleksandr Avramchuk. The role of social withdrawal and rejection in the pathogenesis of social anxiety disorder: a review of the literature.

Purpose. The article provides a theoretical analysis of social withdrawal and rejection in the pathogenesis of social anxiety disorder as modifying factors of vulnerability.

Methods. The literature review proposed in the article was conducted using articles published on PubMed, Web-of-Science, and Research Gate on the following criteria: the study was for people diagnosed with a social anxiety disorder or belonging to a subclinical group; conducted an initial assessment or analysis of the impact of social exclusion and rejection; the focus of research is a social phobia and/or social withdrawal/rejection.

Results. More than 214 scientific articles were analyzed, most published after 2017. Selected thirty articles were according to the criteria. Based on the results of the data analysis, it was established that the assimilation of traumatic social experience and an increased level of neuroticism contribute to the formation of maladaptive cognitive strategies for evaluating social situations and oneself in them. Behavioral avoidance strategies appropriated to their content due to the fear of social rejection, directly reducing persons' social effectiveness. Insufficient awareness of one's own emotions and distorted beliefs around them stimulates avoidance and social withdrawal as a preventive measure. That causes high indicators of social anxiety, increase the perception of social threat, reduces the perception of control over it, and as a result, actualizes the patterns of traumatic experience that the person tried to avoid. Assimilation of subjective emotional experience under limited resources of life circumstances (such as a pandemic, problematic relationships, a prolonged situation of uncertainty, etc.) increase vulnerability to social anxiety disorder as an unproductive coping strategy.

Conclusions. Avoiding emotional experiences and maintaining a non-corrective experience of relationships for fear of rejection can reinforce a dysfunctional cycle of cognitive beliefs about oneself and the world in the pathogenesis of social phobia and find expression in social withdrawal.

Key words: avoidant behavior, social trauma, early dysfunctional schemes, stigma, COVID-19.

Вступ. Відомо, що досвід захворювання на соціальний тривожний розлад, у першу чергу, спричиняє вплив на сфери

значущих стосунків, включаючи навчання та роботу (Davila & Beck, 2002). Страх соціального відчуження або відмови від підтримання стосунку проявляється у зменшенні контакту з однолітками чи колегами на противагу самотності та схильності до формальних форм комунікації (Rubin et al., 2009). За умов обмеженого внутрішнього ресурси чи зовнішньої підтримки це сприятиме маніфестації симптомів соціального тривожного розладу як стану декомпенсації та може бути розглянуто як центральна ланка патогенезу. Слід зазначити, що у контексті соціальних й економічних змін у часі пандемії COVID-19, карантинні обмеження можуть розглядатися як модифікатор психологічної вразливості за обмеженості протективних ресурсів, що збільшуватиме виклики підтримання психологічного благополуччя. Карантинні обмеження (в т.ч. фізичне дистанціювання) для осіб з схильністю до соціальної фобії на початку можуть приносити полегшення та підсилювати раціоналізацію дотримання вимог, але тим самим сприяючи уникненню коригуючого досвіду соціальної взаємодії. Така стратегія поведінки посилюватиме зростання соціального відчуження чи відмову від соціальних контактів під приводом дотримання правил запобігання розповсюдження COVID-19.

Соціальне відсторонення як захисне реагування на соціальне неприйняття як правило пов'язують з розвитком соціального тривожного розладу. Однак механізми, що лежать в основі цих зв'язків, не досліджені значною мірою. У зв'язку з цим ми вбачаємо актуальність перегляду наукових даних щодо механізмів, які впливають на підтримання дистресу в осіб з соціальним тривожним розладом та розробкою превентивних інтервенцій.

Метою нашої роботи є теоретично проаналізувати роль соціального відсторонення та відкинення у патогенезі соціального тривожного розладу як модифікуючих факторів вразливості.

Методи та процедура дослідження. Пошук попередніх досліджень здійснювався за допомогою сервісів PubMed, Web-of-Science та Research Gate. Для нашого огляду було використано наступні критерії: дослідження стосувалися осіб, які мали встановлений діагноз соціальний тривожний розлад або належали до субклінічної групи; була проведена первинна оцінка чи аналіз впливу соціального відсторонення та відкинення; фокусом уваги досліджень соціальна фобія та/чи соціальне відкинення.

Обговорення результатів. Розуміння соціального відсторонення та страху відкинення як стресового чинника вразливості у розвитку соціальної тривоги не є новою у науковій літературі. Результати попередніх досліджень показали, що більш високий рівень ознак соціальної тривожності пов'язаний з браком готовності відстоювати свої переконання чи межі, прагненням уникання конфліктів, гальмуванням вираження емоцій та більшою демонстрацією міжособистісної залежності як у стосунку зі знайомими, так незнайомими особами (Miers, et al., 2014; Van Hoogendam, et al., 2018). Згадані стилі міжособистісної взаємодії сприяють соціальному відстороненню при декомпенсації особистісних ресурсів. Rubin К.Н. та колеги (2009) припустили, що може існувати механізм, який описує «цикл зворотного зв'язку» від зростання соціальної тривожності до зростання відсторонення до зростання соціальної тривоги й по колу. Озвучена ідея узгоджується з моделями патогенезу соціальної фобії Clark D.M. - Wells A. (1995) та Rapee R.M. та Spence S.H. (2004). Зокрема, розуміння того, що брак або неефективність засвоєних раніше соціальних навичок не безпосередньо викликають страхів соціальної взаємодії, а радше за все актуалізують дисфункційні припущення та глибинні переконання щодо себе та навколишнього світу, що були сформовані через негативний досвід з однолітками чи значущими іншими (Findlay, Coplan, & Bowker, 2009; Erkins & Heckler, 2011; Coplan et al., 2013).

Описаний цикл складається з двох послідовностей. Так, відповідно до згаданої теорії, у першій послідовності соціальна тривожність з часом сприяє посиленню відсторонення, як певному варіанту захисного реагування (Rubin et al., 2009). У такий спосіб, досвід соціальних ситуацій для осіб, які відчувають помітний дистрес через соціальну оцінку може сприяти раціоналізації стратегії уникання, зокрема почати віддалятися від однолітків, щоб впоратися зі своїми страхами або зменшити їх. Враховуючи, що така стратегія призводитиме до зменшення тривоги, то це підсилюватиме «бажаність» такого реагування у майбутньому, формуючи фундамент до узалежнення від певних стратегій чи життєвих правил. Відповідно, коли не можливо дотриматися підкріплених попередньо правил або реалізація уникаючої поведінки, потенційно збільшує вірогідність іншого «катастрофічного передбачення», може виникати стан близький до абстиненції. Цей механізм також підтримується й

наступною послідовністю, відповідно до якої соціальне відсторонення сприяє збільшенню соціальної тривоги. Так, обмеження коригуючого досвіду соціальної взаємодії товариських стосунків, робочої чи іншої співпраці, діяльності в умовах соціальної активності через соціальну відстороненість, заважає розвитку ефективних способів комунікації, і, як наслідок, може збільшувати вірогідність ситуацій у яких особа почуватиметься збентеженою, зняквовілою або отримає критичне зауваження чи оцінку (Rubin et al., 2009). Тому варто зауважити, що запропонований шлях від соціального відсторонення до стійкої соціальної тривоги опосередкований дефіцитом соціальних навичок. На нашу думку, з урахуванням соціальних змін та вимог сьогодення, особи з дефіцитом соціального досвіду чи соціальних навичок можуть почуватися не конкурентними і як наслідок, мати низьку самооцінку, що у свою чергу, посилюватиме страх у соціальних ситуаціях (Kingerly et al., 2010).

Водночас дослідження Ding, X та колег (2018) показало, що соціальне відсторонення не передбачало майбутніх змін у рівнях соціальної тривожності серед китайської молоді (віком від 10 до 12 років). Проте базуючись на результатах вибірки понад 600 осіб, виявили, що сором'язливість і некомунікабельність впливали на рівень соціальної тривоги. Відповідно до теоретичної моделі цього дослідження, розглядалося три мотиваційні аспекти, що лежать в основі соціального відсторонення, а саме соціальне уникнення як поведінкова стратегія, сором'язливість та некомунікабельність, що дозволяє говорити про опосередкований вплив соціального відсторонення на рівень соціальної тривоги. К.А. Smith та колеги (2017) виявили, що соціальне відсторонення в ранньому підлітковому віці чітко асоціюється з підвищенням загальної тривожності (не конкретно з соціальною тривогою) та сприяє інтерналізації проблем. На нашу думку, такий механізм може посилювати вразливість до тривожних розладів, а повторюваний негативний досвід чи негативне сприйняття соціальної взаємодії, зокрема на формування соціальної фобії. Дослідження також демонструють посилення індивідуальної вразливості (афективно-поведінковий та/або біологічний аспекти) під впливом міжособистісних стресових факторів (стосунки з батьками чи однолітками), що передбачали безперервність та/або вищі рівні соціальної тривоги або дезадаптивних стратегій реагування

характерних для соціальної фобії. Аналіз попередніх досліджень вказує, що механізми, які посилюють вразливість, пов'язані з занепокоєнням щодо соціальної включеності та прийняття, посилюються через відчуження, суб'єктивну віктимізацію (почуття себе як жертви обставин) і непередбачувану реакцію однолітків (Gazelle, Rubin, 2019).

Соціальна ізоляція часто є емоційним патопсихологічним наслідком впливу травматичної ситуації або відображенням «структурних» особливостей соціальної ситуації, зокрема об'єктивна частота чи кількість соціальних контактів чи соціальної взаємодії. Незважаючи на дані доказів сильної кореляції між соціальною ізоляцією та соціальною тривогою, перехресний аналіз багатьох досліджень не дозволяє зробити висновок щодо причинно-наслідкових зв'язків (Тео, Lerrigo, Rogers, 2013).

Соціальна відстороненість у контексті травматичного досвіду радше копінг-стратегія спрямована на запобігання потенційної загрози у майбутньому. Ознаки травматичного впливу, що асоціюються з соціальним уникненням як стратегією та поведінковою інгібіцією як механізмом, зазвичай супроводжуються депресією, тривожними розладами чи іншими дезадаптивними формами поведінки (Barzeva, Richards, Meeus, Oldehinkel, 2020). Такі передвісники у дитячому віці можуть знаходити свій прояв через гнів, надмірну активність, імпульсивність або інші форми опозиційної поведінки, хоча не є проявами протесту за своїм домінуючим мотивом, а радше як превентивна форма захисного реагування. Обумовлена травматичним досвідом захисна настороженість у ранньому дитинстві також проявляється через сором'язливість, поведінкову інгібіцію в нових соціальних ситуаціях і безпосередньо пов'язана з підвищеним ризиком розвитку соціальної тривожності (Jarcho et al., 2019). У такий спосіб, набута соціальна тривога посилюється негативними емоціями як страх відкинення або неприйняття.

Попередні дослідження, вказують, що усі причетні до булінгу та кібербулінгу (жертви, хулігани та спостерігачі), як варіанту травматичного досвіду, демонстрували високий рівень соціальної тривожності й вищий рівень соціальної відстороненості, ніж ті, хто не були залучені до булінгу/кібербулінгу (Coelho, Romão, 2018). Так, зростання соціальної тривоги як результат впливу засвоєного

соціального травматичного досвіду у потерпілого, посилюється або декомпенсується у сталий дистрес, якщо він чи вона нав'язливо думає про те, що з ним зробив «зловмисник». Цей стан змушує «жертву» відчувати вагання щодо власних рішень та суджень, нервувати, надмірно хвилюватися, підозрювати себе у причинності наслідків, підсилюючи тим самим невпевненість у подальших діях та почутті безпорадності (Ardiavianti, Efendi, Kurnia, Hsieh, 2018). Хоча незнайомі соціальні партнери ситуацій традиційно розглядаються як тригери соціальної настороженості, науковці також стверджують, що соціальна настороженість може виникати у контексті неможливості передбачити наслідки (Smith et al. 2019; Jarcho et al., 2019). У такий спосіб, типове непродуктивне мислення («передбачення катастрофи») спонукає боятися того, що знову зазнають булінгу навіть у нейтральних чи безпечних ситуаціях або прив'язаностях. Тривале перебування в умовах невизначеності чи соціальної напруги (у зв'язку з глобальними чи локальними подіями) сприятиме, тому що люди з досвідом булінгу трактуватимуть події «проти себе» у контексті власної безпорадності та соціального неприйняття їх вразливості. Соціальна тривога може призвести до дистресу, депресії та почуття ненависті до себе та інших (Ardiavianti et al., 2018).

У розумінні патогенезу при соціальній фобії, важливо пам'ятати, що стратегія уникнення зазвичай базується на сформованих попередньо моделях поведінки, інтерпретаціях та оцінці емоційних станів, які їх супроводжували й могли бути ефективними у минулому. Так, досвід виховання в умовах контролюючого, з низькою автономією, батьківства підвищує фізіологічну та/або психологічну реактивність молодих людей до соціального стресу (Nelemans et al. 2019). Такий вплив може бути пояснений браком безпечного соціального наслідування (соціалізація батьківських емоцій), можливостей для опанування через власний досвід та від здатності особистості до саморегуляції (Davis and Buss 2012; Smith et al. 2019). Згаданий стиль виховання не забезпечує можливість безпечно досліджувати своє оточення і самостійно здобувати коригуючий емоційний досвід вирішення проблем, тим самим впливає на почуття власної ефективності: посилює сприйняття соціальної загрози, зменшує сприйняття контролю над нею та асоціюється з вищими симптомами соціальної тривоги (Nelemans et al. 2019). Також дефіцит соціальних навичок у поєднанні з

відсутністю автономії та незалежності, створює ризик бути виключеними з боку однолітків, що є потенційним фактором ризику розладу соціальної тривоги (Erkins, Heckler, 2011).

Коли ж ми говоримо про людей з соціально тривожним розладом в анамнезі, хто пережили досвід приниження або неприйняття, то виявлено, що вони демонстрували клінічно значущі симптоми посттравматичного стресового розладу у відповідь на соціальні травми у майбутньому: досвід булінгу, психічного/фізичного та/або сексуального насильства/домагань (Bjornsson, 2020). Поруч з цим, реактивність на відторгнення та неприйняття однолітками, а не стільки сама історія травматичного досвіду, передбачала подальше зростання соціальної тривожності. Мета-аналізи 2018 та 2019 років вказують, що у більшості випадків представлених у науковій літературі саме почуття сорому сильніше асоціюється із симптомами соціальної тривоги, й лише частково з вираженістю ознак ПТСР (Cândea, Szentagotai-Tătar, 2018; López-Castro et al., 2019). Таким чином, передбачається формування непродуктивних когнітивних стратегій оцінювання соціальних ситуацій й себе в них, та відповідних поведінкових стратегій уникнення через страх соціального відчуження як «слабкої», як «жертви».

Водночас соціальна відстороненість сама по собі не є реактивною на соціальні травми «тут й зараз», а радше має тенденцію бути стабільною у часі попереднього досвіду. Те, що ми частіше помічаємо у клінічній практиці є довгостроковими наслідками, що опосередковані певними стилями виховання, прив'язаності, стресовими факторами та реактивністю нервової системи (тривожну сенситивність).

Ще одна конструкція, яка, згадується як фактор вразливості до соціального відсторонення, є тривожність щодо власної продуктивності чи компетентності. Її можна описати як дискомфортне збудження, що виникає у соціальних ситуаціях, які передбачають можливу оцінку іншими продуктів діяльності, того як людина проявляє себе у стосунках чи власних здібностей. Як результат, тривога може модифікуватись у непродуктивне занепокоєння або страх, що сама ситуація може завдати психологічної шкоди, з якою особа не здатна впоратися і відповідно посилити прагнення втекти або уникнути подібних ситуацій у

майбутньому. Через нав'язливий страх негативної оцінки щодо майбутніх ситуацій, погіршується здатність ефективної діяльності та зосередженості на ній. Таким чином, зазвичай вважають, що соціальна тривога через широкий спектр фізіологічних, когнітивних і поведінкових компонентів заважає психосоціальному функціонуванню й пристосуванню до потенційного розвитку подій. У той час як присутні типові стратегії опанування через уникнення, втечі, надмірну залежність від знайомих людей, проблеми з поведінкою та інші невідповідні стратегії підкріплюють дисфункційні переконання про себе та інших (Miers, et al., 2014). Слід зазначити, що надмірна критичність до себе також сприяє тому, що зовнішні ознаки зацікавленості, зауваги чи навіть нейтральні або доброзичливі пропозиції сприймаються «вороже». Мотивована такими переконаннями ворожість та прагнення дистанціюватися згодом може стати причиною відповідного «пильного» реагування оточення, а надалі соціального відсторонення чи уникнення спілкування з нею.

Соціальне відсторонення або утримання від соціальної взаємодії в присутності інших через страх осуду чи знецінення також опосередковуються нейротизмом та усвідомленістю. Обидві особистісні риси асоціюються зі схильністю до емоційних труднощів. Зокрема відзначається, що високий рівень усвідомленості передбачає меншу частоту тривожних розладів і депресії, тоді як високий рівень нейротизму пов'язаний з більшою ймовірністю їх виникнення чи загострення. У дослідженні 2017 року, продемонстрований зв'язок залежності виразності симптомів соціальної фобії від рівня усвідомленості лише частково був підтверджений у якості захисного механізму серед осіб підвищеного ризику емоційних труднощів (Smith, Barstead, Rubin, 2017). Недостатня усвідомленість власних емоцій та викривлені переконання навколо них сприятимуть підвищенню тривоги у соціальних ситуаціях стимулюючи уникнення й соціальне відсторонення як запобіжний засіб й обумовлюючи високі показники соціальної тривожності (Levin, Haeger, Smith, 2017).

У сукупності негативний досвід соціальної діяльності, викликані дискомфортом відчуття та емоції і усвідомлення власної відмінності від інших, на думку Voncken M. J. та колег, можуть пояснити зв'язок між соціальною тривогою та соціальним відторгненням (Voncken et al., 2008). Результати досліджень продемонстрували зв'язок дистресу

та симптомів соціального тривожного розладу з поганою соціальною продуктивністю, яку оцінювали сторонні учасники. Непродуктивні переконання та віра, що особу оцінюють або оцінять негативно, безпосередньо знижує соціальну ефективність (Voncken et al., 2010). Водночас погіршення соціальної ефективності (як у діяльності, так і підтриманні спілкування) було пов'язане також з низьким суб'єктивним оцінюванням себе у порівнянні з іншими чи їх успіхами. У запропонованій моделі зв'язок між погіршенням соціальної продуктивності та почуттям власної несхожості виявився опосередкований негативними емоційними переживаннями та відповідними до них переконаннями. У свою чергу, також підтвердився зв'язок з соціальним відторгненням, який замикає цикл впливу та підтримання соціальної тривоги (Voncken, Alden, Bögels, Roelofs, 2008). Більше того, у емоційних і неприязних соціальних контекстах, коли переконання учасників щодо оцінювання зі сторони справджувалося, це підкріплювало впевненість у попередніх переконаннях та захисних правилах життя, які вони підтримували.

Вплив соціальної ізоляції на психічне здоров'я як соціального травматичного фактору у період обмежень COVID-19 у звітах та науковій літературі пов'язується з посиленням симптомів тривожних розладів та депресії (Magson, et al., 2021). За попередніми оцінками очікувалося, що зменшення соціальних контактів та взаємодії сприятиме почуттю самотності та зростанню симптомів соціальної тривоги через обмеження можливостей для корекції емоційних переживань. Результати попередніх досліджень свідчать про те, що уникнення досвіду емоційних переживань навколо ситуації пандемії було найсильнішим провісником негативної реакції (депресія, тривога, стрес, самотність і негативні емоції) під час пандемії COVID-19 (Ferreira, et al, 2021). Водночас ряд досліджень вказує, що люди з соціальною фобією отримали позитивне підкріплення уникаючим захисним стратегіям зменшуючи ефект психологічного дистанціювання на соціальну тривогу, тягар соціального відчуження й осуду за власну суб'єктивну неспроможність у соціальній взаємодії (Zheng, et al., 2020; Arad, et al., 2021). Як пояснення вчені пропонують гіпотезу соціальної огиди як протективного посередника соціального відсторонення та соціальної тривожності. Так, у дослідженні Olivera-La Rosa A. та його колег, зазначається, що підвищена соціальна тривожність передбачала більшу чутливість до сприйняття ознак

хвороби, нижчу довіру й обумовлювала подальше соціальне уникнення та відстороненість (Olivera-La Rosa, et al., 2021). У такий спосіб, соціальне відсторонення та уникнення обмовлене як соціальним травматичним досвідом, так соціальними обмеженнями, у контексті довгострокової перспективи сприяло підтриманню патогенетичної моделі вразливостей соціальної фобії.

Висновки і перспективи. Узагальнюючи отриману під час огляду наукової літератури інформацію можна зробити висновок, що підтверджується розуміння патогенезу соціального тривожного розладу як неможливості у ефективний спосіб опанувати суб'єктивний емоційний (часом травматичний) досвід соціальної взаємодії.

З огляду на наукові дані, низький рівень усвідомленості та високий рівень нейротизму передбачають вразливість до тривожних розладів і депресії. Особистісна тривожність (опосередкована рівнями нейротизму та усвідомленості) щодо власної продуктивності чи компетентності за обмежених ресурсів в умовах кризових обставин, може посилюватись, навіть якщо зміни психічного стану є доречними з огляду на інші життєві аспекти. Захисна поведінка через уникнення, що визначається як стратегія для запобігання негативним (соціальним) результатам або сприйняттю себе як «слабкої» (як «жертви обставин»), за таких умов дозволяє отримати тимчасове полегшення. З часом попередній соціальний травматичний досвід, актуалізується, посилюється або декомпенсується у сталий дистрес, опосередкований дисфункційними когнітивними моделями сприйняття себе й життєвої ситуації. У свою чергу, це погіршує соціальну ефективність, а страх відкинення через осуд чи знецінення посилює соціальне відсторонення. Так, подальше обмеження коригуючого досвіду взаємодії через соціальну відстороненість, заважає розвитку ефективних способів комунікації, стосунку та вирішення проблем. Водночас згаданий механізм укріплює непродуктивні переконання щодо себе та світу, які у наслідку, підсилюють вразливість до соціальної фобії як непродуктивної стратегії опанування суб'єктивного емоційного досвіду за умов обмежених ресурсів.

Доповнення концептуальної моделі патогенезу соціального тривожного розладу з врахуванням соціального відсторонення та страху відкинення (неприйняття) як модифікуючих факторів та

факторів вразливості, сприятиме повного розумінню походження соціальної тривожності та розробки ефективних стратегій профілактики та лікування. Подальші наукові та практичні напрацювання будуть спрямовані на застосування патогенетичної моделі вразливостей до соціальної фобії при наданні психологічної допомоги.

Література

1. Davila, J., & Beck, J. G. (2002). Is social anxiety associated with impairment in close relationships? A preliminary investigation. *Behavior Therapy*, 33(3), 427–446. [https://doi.org/10.1016/S0005-7894\(02\)80037-5](https://doi.org/10.1016/S0005-7894(02)80037-5)
2. Rubin, K. H., Coplan, R. J., & Bowker, J. C. (2009). Social withdrawal in childhood. *Annual Review of Psychology*, 60, 141–171. <https://doi.org/10.1146/annurev.psych.60.110707.163642>
3. Miers, A. C., Blöte, A. W., Heyne, D. A., & Westenberg, P. M. (2014). Developmental pathways of social avoidance across adolescence: The role of social anxiety and negative cognition. *Journal of Anxiety Disorders*, 28(8), 787–794. <https://doi.org/10.1016/j.janxdis.2014.09.008>
4. Bas-Hoogendam, J. M., van Steenbergen, H., van der Wee, N. J. A., & Westenberg, P. M. (2018). Not intended, still embarrassed: Social anxiety is related to increased levels of embarrassment in response to unintentional social norm violations. *European Psychiatry*, 52, 15–21. <https://doi.org/10.1016/j.eurpsy.2018.03.002>
5. Findlay, L. C., Coplan, R. J., & Bowker, A. (2009). Keeping it all inside: Shyness, internalizing coping strategies and socio-emotional adjustment in middle childhood. *International Journal of Behavioral Development*, 33(1), 47–54. <https://doi.org/10.1177/0165025408098017>
6. Epkins, C. C., & Heckler, D. R. (2011). Integrating etiological models of social anxiety and depression in youth: Evidence for a cumulative interpersonal risk model. *Clinical Child and Family Psychology Review*, 14(4), 329–376. <https://doi.org/10.1007/s10567-011-0101-8>
7. Coplan, R. J., Rose-Krasnor, L., Weeks, M., Kingsbury, A., Kingsbury, M., & Bullock, A. (2013). Alone is a crowd: Social motivations, social withdrawal, and socioemotional functioning in later childhood. *Developmental Psychology*, 49(5), 861–875. <https://doi.org/10.1037/a0028861>
8. Kingery, J. N., Erdley, C. A., Marshall, K. C., Whitaker, K. G., & Reuter, T. R. (2010). Peer experiences of anxious and socially withdrawn youth: an integrative review of the developmental and clinical literature. *Clinical child and family psychology review*, 13(1), 91–128. <https://doi.org/10.1007/s10567-009-0063-2>
9. Ding, X., Coplan, R. J., Deng, X., Ooi, L. L., Li, D., & Sang, B. (2018). Sad, scared, or rejected? A short-term longitudinal study of the predictors of social avoidance in Chinese children. *Journal of Abnormal Child Psychology*. Advance online publication. <https://doi.org/10.1007/s10802-018-0476-9>
10. Smith, K. A., Barstead, M. G., & Rubin, K. H. (2017). Neuroticism and conscientiousness as moderators of the relation between social withdrawal and internalizing problems in adolescence. *Journal of Youth and Adolescence*, 46, 772–786. <https://doi.org/10.1007/s10964-016-0594-z>

11. Gazelle, H., & Rubin, K. H. (2019). Social Withdrawal and Anxiety in Childhood and Adolescence: Interaction between Individual Tendencies and Interpersonal Learning Mechanisms in Development. *Journal of Abnormal Child Psychology*. <https://doi.org/10.1007/s10802-019-00557-y>
12. Teo, A. R., Lerrigo, R., & Rogers, M. A. (2013). The role of social isolation in social anxiety disorder: a systematic review and meta-analysis. *Journal of anxiety disorders*, 27(4), 353–364. <https://doi.org/10.1016/j.janxdis.2013.03.010>
13. Barzeva, S. A., Richards, J. S., Meeus, W., & Oldehinkel, A. J. (2020). The social withdrawal and social anxiety feedback loop and the role of peer victimization and acceptance in the pathways. *Development and psychopathology*, 32(4), 1402–1417. <https://doi.org/10.1017/S0954579419001354>
14. Jarcho, J., Grossman, H. Y., Guyer, A. E., Quarmley, M., Smith, A. R., Fox, N. A., Leibenluft, E., Pine, D. S., & Nelson, E. E. (2019). Connecting childhood wariness to adolescent social anxiety through the brain and peer experiences. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 47. <https://doi.org/10.1007/s10802-019-00543-4>
15. Coelho, V.A., Romão, A.M. (2018). The relation between social anxiety, social withdrawal and (cyber)bullying roles: A multilevel analysis. *Computers in Human Behavior*, 86, 218-226. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2018.04.048>
16. Ardiavianti L., Efendi F., Kurnia I. and Hsieh P. (2018). Relationship between Bullying and Social Anxiety and Withdrawal among Adolescents. In *Proceedings of the 9th International Nursing Conference - INC* (pp. 146-149). Surabaya East Java, Indonesia. <https://doi.org/10.5220/0008321801460149>
17. Nelemans, S. A., van Assche, E., Bijttebier, P., Colpin, H., van Leeuwen, K., Verschueren, K., Claes, S., van den Noortgate, W., & Goossens, L. (2019). Parenting interacts with oxytocin polymorphisms to predict adolescent social anxiety symptom development: A novel polygenic approach. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 47. <https://doi.org/10.1007/s10802-018-0432-8>
18. Davis, E. L., & Buss, K. A. (2012). Moderators of the relation between shyness and behavior with peers: Cortisol dysregulation and maternal emotion socialization. *Social Development*, 21, 801–820.
19. Smith, K. A., Hastings, P. D., Henderson, H. A., & Rubin, K. H. (2019). Multidimensional emotion regulation moderates the relation between behavioral inhibition at age two and social reticence with unfamiliar peers at age four. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 47. <https://doi.org/10.1007/s10802-018-00509-y>
20. Bjornsson, A.S., Hardarson, J.P., Valdimarsdottir, A.G., Gudmundsdottir, K., Tryggvadottir, A., Thorarinsdottir, K., Wessman, I., Sigurjonsdottir, Ó., Davidsdottir, S., Thorisdottir, A.S. (2020) Social trauma and its association with posttraumatic stress disorder and social anxiety disorder. *Journal of anxiety disorders*, 72, 102228. <https://doi.org/10.1016/j.janxdis.2020.102228>
21. Cândeia, D.M., Szentagotai-Tătar, A. (2018) Shame-proneness, guilt-proneness and anxiety symptoms: A meta-analysis. *Journal of anxiety disorders*, 58, 78–106. <https://doi.org/10.1016/j.janxdis.2018.07.005>
22. López-Castro, T., Saraiya, T., Zumberg-Smith, K., Dambreville, N. (2019) Association Between Shame and Posttraumatic Stress Disorder: A Meta-Analysis. *Journal of traumatic stress*, 32(4), 484–495. <https://doi.org/10.1002/jts.22411>
23. Wong, Q.J.J., Rapee, R.M. (2016) The aetiology and maintenance of social anxiety disorder: A synthesis of complementary theoretical models and formulation of a new integrated model. *Journal of Affective Disorders*, 213, 84–100. <https://doi.org/10.1016/j.jad.2016.05.069>

24. Erwin, B.A., Heimberg, R.G., Marx, B.P., Franklin, M.E. (2006) Traumatic and socially stressful life events among persons with social anxiety disorder. *Journal of anxiety disorders*, 20(7), 96–914. <https://doi.org/10.1016/j.janxdis.2005.05.006>
25. Spence, S.H., Rapee, R.M. (2016) The etiology of social anxiety disorder: An evidence-based model. *Behaviour Research and Therapy*, 86, 50–67. <https://doi.org/10.1016/j.brat.2016.06.007>.
26. Levin, M. E., Haeger, J., & Smith, G. S. (2017). Examining the role of implicit emotional judgments in social anxiety and experiential avoidance. *Journal of Psychopathology and Behavioral Assessment*, 39(2), 264–278. <https://doi.org/10.1007/s10862-016-9583-5>
27. Voncken, M. J., Alden, L. E., Bögels, S. M., & Roelofs, J. (2008). Social rejection in social anxiety disorder: The role of performance deficits, evoked negative emotions and dissimilarity. *British Journal of Clinical Psychology*, 47(4), 439–450. <https://doi.org/10.1348/014466508x334745>
28. Voncken, M. J., Dijk, C., de Jong, P. J., & Roelofs, J. (2010). Not self-focused attention but negative beliefs affect poor social performance in social anxiety: An investigation of pathways in the social anxiety–social rejection relationship. *Behaviour Research and Therapy*, 48(10), 984–991. <https://doi.org/10.1016/j.brat.2010.06.004>
29. Magson, N.R., Freeman, J., Rapee, R.M., Richardson, C.E., Oar, E.L., Fardouly, J. (2021) Risk and Protective Factors for Prospective Changes in Adolescent Mental Health during the COVID-19 Pandemic. *Journal of youth and adolescence*, 50(1), 44–57. <https://doi.org/10.1007/s10964-020-01332-9>
30. Ferreira, M.J., Sofia, R., Carreno, D.F., Eisenbeck, N., Jongenelen, I., Cruz, J.F.A. (2021) Dealing With the Pandemic of COVID-19 in Portugal: On the Important Role of Positivity, Experiential Avoidance, and Coping Strategies. *Front Psychol*, 12, 647984. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2021.647984>
31. Zheng, L., Miao, M., Lim, J., Li, M., Nie, S., Zhang, X. (2020) Is Lockdown Bad for Social Anxiety in COVID-19 Regions?: A National Study in The SOR Perspective. *Int J Environ Res Public Health*, 17(12), 4561. <https://doi.org/10.3390/ijerph17124561>
32. Arad, G., Shamai-Leshem, D., Bar-Haim, Y. (2021) Social Distancing During A COVID-19 Lockdown Contributes to The Maintenance of Social Anxiety: A Natural Experiment. *Cognit Ther Res*, 45(4), 708–714. <https://doi.org/10.1007/s10608-021-10231-7>
33. Olivera-La Rosa, A., Chuquichambi, E.G., Ingram, G.P.D. (2020) Keep your (social) distance: Pathogen concerns and social perception in the time of COVID-19. *Pers Individ Dif*, 166, 110200. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2020.110200>

Received: 10.06.2022

Accepted: 13.07.2022